Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
PAOLA MENGOZZIEGO
przedstawiona w dniu 30 kwietnia 2014 r. [1]

Sprawa C-338/13

Marjan Noorzia

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Verwaltungsgerichtshof (Austria)]

Prawo do łączenia rodzin — Dyrektywa 2003/86/WE — Artykuł 4 ust. 5 — Uregulowanie krajowe stanowiące, że członek rodziny rozdzielonej i małżonek muszą osiągnąć wiek 21 lat przed złożeniem wniosku o połączenie rodziny

1. „Małżeństwo może być zawarte jedynie za swobodnie wyrażoną pełną zgodą przyszłych małżonków". Takie jest brzmienie art. 16 ust. 2 powszechnej deklaracji praw człowieka [2].

2. W drodze niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonego przez austriacki Verwaltungsgerichtshof wystąpiono po raz pierwszy do Trybunału o zajęcie stanowiska odnośnie do przepisu zawartego w dyrektywie 2003/86/WE [3] w sprawie prawa do łączenia rodzin, którego szczegółowym celem jest uniknięcie wymuszonych małżeństw, to znaczy tych małżeństw, w których przynajmniej jedno z dwojga małżonków wstępuje w związek małżeński bez swobodnie wyrażonej, pełnej zgody, podlegając formom fizycznego lub psychicznego przymusu, takim jak na przykład groźby czy inne formy przemocy emocjonalnej, czy też, w poważniejszych sytuacjach, przemocy fizycznej [4].

3. Zjawisko małżeństw wymuszonych jest ukrytą praktyką w Europie, lecz ma istotny zakres [5]. W trosce o ograniczenie tego zjawiska, będącego podstawą godnych potępienia naruszeń podstawowych praw osobistych, przede wszystkim praw kobiet, w drodze dyrektywy 2003/86 został wprowadzony przepis, o dokonanie wykładni którego zwraca się do Trybunału sąd odsyłający.

4. Jak zostanie przedstawione poniżej, w niniejszej sprawie zgodną z prawem realizację tego celu należy pogodzić z potrzebami wynikającymi z prawa do poszanowania życia rodzinnego par zawierających prawdziwe małżeństwa.

1 — Język oryginału: włoski.

2 — Powszechna deklaracja praw człowieka, przyjęta w dniu 10 grudnia 1948 r. rezolucją 217 A (III) przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. Zobacz także podobnie art. 23 ust. 2 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych.

3 — Dyrektywa Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin (Dz.U. L 251, s. 12).

4 — Małżeństwa wymuszone należy odróżnić od małżeństw kojarzonych, w których decydująca rola rodzin obydwojga małżonków polega na połączeniu małżonków, lecz ostateczna decyzja w kwestii zawarcia małżeństwa należy ostatecznie do małżonków. Linia podziału między małżeństwem wymuszonym a małżeństwem kojarzonym jest jednak często dość labilna.

5 — Z odpowiedzi na konsultację publiczną udzielonej przez większość rządów państw członkowskich w sprawie dotyczącej prawa do łączenia rodzin, mającej miejsce w 2012 r. (zobacz http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/public-consultation/2012/consulting_0023_en.htm), wynika, że są pewne nieliczne dane statystyczne odnośnie do rozmiarów zjawiska wymuszonych małżeństw w Unii Europejskiej. Niemniej jednak badania wykonane na przykład w Zjednoczonym Królestwie wykazały wśród przypadków zgłoszonych w 2009 r. liczbę wymuszonych małżeństw wnoszącą od 5000 do 8000 przypadków w samym tylko tym państwie członkowskim. Natomiast w Niemczech w 2008 r. zarejestrowano ponad 3400 takich przypadków.

I – **Ramy prawne**

A – *Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka*

5. Zgodnie z art. 8 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (zwanej dalej „EKPC”) [6], zatytułowanym „Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego”:

„1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”.

B – *Prawo Unii*

6. Zgodnie z art. 7 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”), zatytułowanym „Poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego”:

„Każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się”.

7. Dyrektywa 2003/86 określa warunki wykonywania prawa do łączenia rodziny przez obywateli państw trzecich zamieszkujących legalnie na terytorium państw członkowskich. Zgodnie z motywem 2 tej dyrektywy szanuje ona prawa podstawowe, a w szczególności prawo do poszanowania życia rodzinnego, uznane w wielu aktach prawnych prawa międzynarodowego, w szczególności w wyżej wspomnianym art. 8 EKPC i art. 7 karty.

8. Artykuł 4 dyrektywy 2003/86 określa osoby spokrewnione z członkiem rodziny rozdzielonej i uprawnione do uzyskania prawa pobytu na podstawie łączenia rodzin. Zgodnie z ust. 1 lit. a) tego artykułu do grona tych osób należy małżonek członka rodziny rozdzielonej.

9. Ustęp 5 tegoż art. 4 dyrektywy 2003/86 stanowi, co następuje:

„W celu zapewnienia lepszej integracji i uniknięcia wymuszonych małżeństw państwa członkowskie mogą wymagać, aby członek rodziny rozdzielonej i jego małżonek byli w pewnym minimalnym wieku, co najwyżej 21 lat, przed umożliwieniem połączenia z małżonkiem”.

C – *Prawo krajowe*

10. Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz (ustawa o osiedlaniu się i pobycie cudzoziemców) [7] stanowi, że w określonych warunkach właściwe władze austriackie wydają zezwolenie na pobyt członkom rodziny obywateli państw trzecich. Zgodnie z art. 2 Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz członkiem rodziny jest „małżonek […], a także zarejestrowani partnerzy; małżonkowie i zarejestrowani partnerzy w chwili złożenia wniosku muszą mieć ukończony 21 rok życia […]”.

6 — Konwencja podpisana w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r.

7 — BGBl. I, 100/2005, w zmienionej wersji opublikowanej w BGBl. I, 111/2010.

II – **Okoliczności faktyczne, postępowanie główne i pytanie prejudycjalne**

11. M. Noorzia, skarżąca w postępowaniu głównym, jest obywatelką afgańską urodzoną w dniu 1 stycznia 1989 r.

12. W dniu 3 września 2010 r. M. Noorzia złożyła w ambasadzie austriackiej w Islamabadzie (Pakistan) wniosek o wydanie zezwolenia na pobyt w celu połączenia rodziny z małżonkiem, urodzonym w dniu 1 stycznia 1990 r., będącym również obywatelem afgańskim i mieszkającym w Austrii.

13. Decyzją z dnia 9 marca 2011 r. Bundesministerin für Inneres (austriacka minister ds. spraw wewnętrznych), pozwana w postępowaniu głównym, odrzuciła wniosek o połączenie rodziny. Decyzję tę uzasadniono faktem, że co prawda małżonek M. Noorzii ukończył 21 rok życia przed datą wydania decyzji odmownej, jednak zgodnie z prawem austriackim momentem istotnym dla określenia granicy wieku jest chwila złożenia wniosku, a nie wydania decyzji. W związku z tym brak uzyskania przez małżonka 21 lat w chwili złożenia wniosku o połączenie rodziny powoduje, że szczególna przesłanka prawidłowego złożenia wniosku nie została spełniona.

14. M. Noorzia wniosła odwołanie od decyzji odmownej i sprawa została skierowana do sądu odsyłającego.

15. Wspomniany sąd zwraca przede wszystkim uwagę na fakt, że art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 nie wyszczególnia, czy granicę wieku, jaką państwa członkowskie mogą ustalić w celu umożliwienia połączenia rodziny, wyznacza chwila wydania decyzji przez organ, chwila konkretnego wjazdu na terytorium zainteresowanego państwa członkowskiego, czy jeszcze inny punkt czasowy. Sąd odsyłający zaznacza także, że austriacki ustawodawca wyraźnie stwierdził, że granica wieku 21 lat stanowi formalną przesłankę wydania zezwolenia na pobyt w celu połączenia rodziny oraz że przesłanka ta musi występować w chwili złożenia wniosku o połączenie. Niespełnienie tej przesłanki skutkuje odrzuceniem tego wniosku, przy czym nie jest możliwe jakiekolwiek „usunięcie braku" w wyniku osiągnięcia wymaganego wieku w toku postępowania.

16. W związku z tym sąd odsyłający zastanawia się nad zgodnością rozważanego austriackiego uregulowania z przepisem, o którym mowa w art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86. Sąd ten uważa, że istnieje możliwość przeprowadzenia dwóch alternatywnych wykładni cytowanego przepisu. Z jednej strony brzmienie tego przepisu skłania do dokonania wykładni, zgodnie z którą momentem istotnym dla osiągnięcia przewidzianej w nim granicy wieku winna być chwila wydania urzędowego zezwolenia, a nie chwila złożenia wniosku. Jeżeli przepis dyrektywy byłby interpretowany w ten sposób, to zdaniem sądu odsyłającego regulacja austriacka mogłaby być niezgodna z dyrektywą 2003/86. Z drugiej strony jednakże, zdaniem sądu odsyłającego, analiza ratio legis niniejszego przepisu mogłaby doprowadzić do odmiennej wykładni, której skutkiem mogłaby być zgodność uregulowania krajowego z wyżej wspomnianą dyrektywą.

17. W świetle tych rozważań sąd odsyłający postanowieniem z dnia 29 maja 2013 r. uznał za konieczne zawieszenie toczącego się przed nim postępowania celem przedstawienia Trybunałowi następującego pytania prejudycjalnego:

„Czy art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 […] należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on uregulowaniu, zgodnie z którym małżonek i zarejestrowany partner już w chwili złożenia wniosku muszą mieć ukończony 21 rok życia, aby mogli być uznani za członków rodziny uprawnionych do łączenia?".

III – **Postępowanie przez Trybunałem**

18. Postanowienie odsyłające wpłynęło do sekretariatu Trybunału w dniu 20 czerwca 2013 r. Uwagi na piśmie przedstawili M. Noorzia, rządy austriacki i grecki oraz Komisja.

IV – **Analiza prawna**

A – *Uwagi wstępne*

19. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony do Trybunału przez sąd odsyłający dotyczy wykładni art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 w sprawie prawa do łączenia rodzin.

20. W związku z tym należy na wstępie zauważyć, że prawo do łączenia rodzin, uznane i uregulowane w drodze dyrektywy 2003/86, stanowi szczególny aspekt prawa do poszanowania życia rodzinnego, które z kolei stanowi prawo podstawowe zawarte w art. 8 EKPC i art. 7 karty i jako takie chronione jest systemem prawnym Unii Europejskiej [8].

21. Bezpośredni związek prawa podstawowego z poszanowaniem życia rodzinnego i prawem do łączenia rodzin jest uznany szczegółowo w motywie 2 dyrektywy 2003/86, wspomnianym w pkt 7 powyżej.

22. W tym kontekście Trybunał wyraźnie stwierdził, że przepisy dyrektywy 2003/86 muszą być interpretowane w świetle praw podstawowych, a w szczególności prawa do poszanowania życia rodzinnego przewidzianego zarówno w EKPC, jak i w karcie [9].

23. Ponadto Trybunał zaznaczył, że dyrektywa 2003/86, a w szczególności art. 4 ust. 1 dyrektywy, nakłada na państwa członkowskie szczegółowe pozytywne zobowiązania, którym odpowiadają jasno określone prawa podmiotowe, gdyż nakazuje im, w sytuacjach określonych tą dyrektywą, zezwolić na łączenie niektórych krewnych członka rodziny rozdzielonej, bez możliwości skorzystania z zakresu uznania [10].

24. Z tego punktu widzenia wynika z orzecznictwa, że zezwolenie na łączenie rodzin stanowi ogólną zasadę i że w związku z tym uprawnienia przyznane państwom członkowskim w dyrektywie 2003/86 do ustanawiania warunków niezbędnych do wykonywania prawa do łączenia rodzin muszą być przedmiotem ścisłej wykładni [11].

25. Ponadto Trybunał zaznaczył, że ewentualny margines uznania przyznany państwom członkowskim przepisami dyrektywy 2003/86 nie powinien być wykorzystywany przez te państwa w sposób naruszający cel samej dyrektywy, jakim jest sprzyjanie łączeniu rodzin, oraz jej skuteczność [12].

8 — Wyrok Parlament/Rada, C-540/03, EU:C:2006:429, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo.

9 — Wyrok Chakroun, C-578/08, EU:C:2010:117, pkt 44.

10 — Wyroki: Parlament/Rada, EU:C:2006:429, pkt 60; Chakroun, EU:C:2010:117, pkt 41.

11 — Wyroki: Parlament/Rada, EU:C:2006:429, pkt 60; Chakroun, EU:C:2010:117, pkt 41. Zobacz w zakresie uprawnienia przewidzianego w art. 7 ust. 1 część wstępna i lit. c) dyrektywy 2003/86 – pkt 43 wyroku Chakroun.

12 — Wyrok Chakroun, EU:C:2010:117, pkt 43.

26. Ponadto zdaniem Trybunału z art. 17 dyrektywy 2003/86, stanowiącego, że w przypadku odrzucenia wniosku o połączenie rodziny „państwa członkowskie należycie uwzględniają charakter i trwałość więzi rodzinnych danej osoby oraz czas pobytu tej osoby w państwie członkowskim oraz istnienie rodziny, a także więzi kulturowych i społecznych z państwem pochodzenia", wynika, że na państwach członkowskich spoczywa obowiązek indywidualnego badania każdego przypadku podczas analizy wniosków o połączenie rodziny [13].

27. Na pytanie prejudycjalne postawione przez sąd odsyłający należy odpowiedzieć w świetle wyżej wspomnianych zasad wyrażonych w orzecznictwie.

B – *W przedmiocie pytania prejudycjalnego*

28. W pytaniu prejudycjalnym sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o ustalenie, czy art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 należy interpretować ten sposób, że sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu, które stanowi, że minimalna granica wieku w myśl tego przepisu, jakiej państwa członkowskie mogą wymagać od członka rodziny rozdzielonej i jego małżonka w celu umożliwienia połączenia rodziny, musi zostać koniecznie osiągnięta przez każde z nich w chwili składania wniosku o połączenie rodziny.

29. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym znajduje z jednej strony swoje uzasadnienie w tym, że art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 nie wskazuje wyraźnie chwili, w której członek rodziny rozdzielonej i jego małżonek muszą osiągnąć określony wiek, a z drugiej strony w tym, że na podstawie przepisów austriackich transponujących tę dyrektywę właściwe władze krajowe mogą odrzucić złożony wniosek zanim jedno lub obydwoje zainteresowanych osiągnie tę granicę wieku, nawet jeżeli obydwoje uzyskali już wymagany wiek w momencie wydania decyzji w sprawie wniosku o połączenie rodziny.

30. Kwestia podniesiona we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonym do Trybunału przez sąd odsyłający wymaga zatem określenia momentu, w którym w świetle art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 należy osiągnąć granicę przewidzianego tam wieku co najwyżej 21 lat. W związku z tym należy dokonać wykładni tego przepisu.

1) W przedmiocie wykładni art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86

31. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału przy dokonywaniu wykładni przepisu prawa Unii należy uwzględniać nie tylko jego brzmienie, lecz także kontekst oraz cele aktu prawnego, w którym jest zawarty [14]. W związku z tym należy przystąpić do dokonania wykładni literalnej, teleologicznej i systemowej art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86.

a) Wykładnia literalna

32. W swoim postanowieniu sąd krajowy utrzymuje, że z brzmienia art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 wynika jednoznacznie, że przepis ten należy rozumieć w ten sposób, że chwilą, w której należy osiągnąć granicę przewidzianego w nim wieku, jest moment wydania przez właściwe władze zezwolenia na pobyt, a nie chwila złożenia wniosku o połączenie rodziny.

33. Podzielam analizę dokonaną przez sąd odsyłający, w myśl której brzmienie cytowanego przepisu przemawia na korzyść wykładni, z której wynika, że momentem istotnym dla osiągnięcia granicy wieku nie może być chwila złożenia wniosku o połączenie rodziny.

13 — Wyrok Chakroun, EU:C:2010:117, pkt 48.

14 — Wyrok Koushkaki, EU:C:2013:862, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo.

34. W istocie przyznanie państwom członkowskim w art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 uprawnienia do nałożenia wymogu osiągnięcia minimalnego wieku „przed umożliwieniem [15] połączenia z małżonkiem", oznacza, że ten wiek musi zostać osiągnięty w momencie, w którym możliwe będzie połączenie, czyli w momencie uwzględnienia przez właściwe władze wniosku o wydanie zezwolenia na pobyt w celu połączenia rodziny. W istocie połączenie może nastąpić wyłącznie w momencie, w którym wniosek zostanie uwzględniony, a nie wcześniej.

35. Taka wykładnia literalna art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 w jej włoskiej wersji znajduje potwierdzenie w innych wersjach językowych tego samego przepisu. W istocie także w wersji francuskiej, angielskiej, niemieckiej i hiszpańskiej cytowanego przepisu ma miejsce nawiązanie do faktu, że *osiągnięcie* granicy wieku musi nastąpić przed *umożliwieniem* połączenia [16], a nie przed złożeniem wniosku [17]. Tymczasem takie odwołanie do możliwości [18] połączenia rodziny wskazuje, że znaczącym momentem jest chwila uwzględnienia wniosku.

36. Wykładnia literalna przepisu prowadzi zatem do wniosku, że chwilą, w której członek rodziny rozdzielonej i jego małżonek muszą uzyskać minimalny wiek zgodnie z cytowanym przepisem, jest moment, w którym małżonek może połączyć się z członkiem rodziny rozdzielonej. Wynika z tego, że moment ten nie może zbiegać się z chwilą złożenia wniosku o połączenie rodziny, gdyż, jak zostało podniesione przez sam sąd odsyłający, w tym momencie połączenie rodziny nie może mieć miejsca do czasu dokonania niezbędnej analizy przez władze administracyjne właściwe w sprawie spełnienia warunków dopuszczalności połączenia rodziny.

b) Wykładnia teleologiczna

37. Sąd odsyłający uważa jednak, że wykładnia teleologiczna art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 mogłaby doprowadzić do odmiennych rezultatów.

38. W istocie wspomniany sąd jest zdania, że bardziej właściwa do przyczynienia się do osiągnięcia celu zmierzającego do uniknięcia wymuszonych małżeństw byłaby wykładnia art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86, zgodnie z którą chwilą, w której należy osiągnąć ustaloną tam granicę wieku, jest moment złożenia wniosku o połączenie rodziny. W istocie sąd krajowy uważa, że większe ryzyko zawierania wymuszonych małżeństw występuje w sytuacji, gdy dopuści się, aby małżonkowie mogli mieli mieć mniej niż 21 lat w chwili składania wniosku, niż w przypadku, w którym nie będzie to możliwe.

39. Rządy austriacki i grecki podzielają to stanowisko i podtrzymują, że wykładnia niniejszego przepisu w znaczeniu, że wymagane jest ukończenie 21 roku życia już w momencie złożenia wniosku, nie tylko umożliwi lepsze osiągnięcie celu zmierzającego do uniknięcia wymuszonych małżeństw, lecz zapewni także poszanowanie zarówno zasady równego traktowania poprzez zastrzeżenie jednakowego traktowania wszystkich wnioskodawców, którzy znajdują się chronologicznie w tej samej sytuacji, pozbawiając znaczenia okoliczności, że granica wieku może zostać osiągnięta w toku postępowania, jak i zasady pewności prawa, chroniąc wnioskodawców przed jakimkolwiek możliwym dyskryminacyjnym traktowaniem ze strony właściwych władz.

15 — Włoska wersja językowa posługuje się terminem „perché" w znaczeniu „aby".

16 — Wersja francuska art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 stanowi zatem: „le regroupant et son conjoint aient *atteint* un *âge* minimal [...] avant que le conjoint *ne puisse rejoindre* le regroupant": wersja angielska stanowi: „the sponsor and his/her spouse [...] *be* of a minimum age [...] before the spouse *is able* to join him/her"; wersja niemiecka stanowi: „der *Zusammenführende und sein Ehegatte ein Mindestalter erreicht haben* müssen [...] bevor der Ehegatte dem *Zusammenführenden nachreisen darf"; wersja hiszpańska stanowi: „el reagrupante y su cónyuge* hayan *alcanzado* una edad minima [...] antes de que el *cónyuge pueda reunirse con el reagrupante" (podkreślenie moje).*

17 — Zobacz natomiast ust. 6 tego samego artykułu. Zobacz pkt 53 i 54 poniżej.

18 — Po francusku „puisse rejoindre", po angielsku „able to join", po niemiecku „nachreisen darf", po hiszpańsku „pueda reunirse".

40. Tymczasem nie ulega wątpliwości, że podstawowym celem wprowadzenia, za pośrednictwem art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86, możliwości ustalenia minimalnej granicy wieku było uniknięcie zawierania wymuszonych małżeństw. W związku z tym uznaję za prawdopodobne, że zasadniczo fakt bycia starszym może wiązać się z większym stopniem dojrzałości, który – teoretycznie – może pomóc zainteresowanej osobie stawić opór naciskom wywieranym przy zawieraniu wymuszonych małżeństw i ewentualnie skłonić ją do szukania pomocy.

41. Niemniej jednak uważam, że analiza zmierzająca do ustalenia, czy ma to rzeczywiście miejsce, powinna być koniecznie związana z indywidualnymi okolicznościami właściwymi dla każdej, szczególnej sprawy. Ponadto nie mogę pominąć kwestii, że w europejskim społeczeństwie cywilnym wyrażane są wątpliwości dotyczące rzeczywistego wpływu, jaki ma na przeciwdziałanie wymuszonym małżeństwom ustalenie granicy wieku w celu zezwolenia na łączenie rodzin [19].

42. Pewny natomiast jest fakt, że wprowadzenie granicy wieku umożliwiającej łączenie rodzin ma bezpośredni wpływ na korzystanie z prawa do łączenia rodzin przez rodziny młodych małżonków, których małżeństwo jest swobodne, a nie przymusowe. W istocie przepis taki jak przepis krajowy będący przedmiotem postępowania głównego, który zgodnie z dyrektywą 2003/86 uzależnia bez wyjątku i bez dokonywania indywidualnej analizy korzystanie z prawa do łączenia rodzin od uzyskania pewnego wieku, uniemożliwia wykonywanie tego prawa przez tych, którzy zawarli małżeństwo w sposób naturalny i szczery, a którzy nie uzyskali jeszcze przewidzianej granicy wieku.

43. Z tych rozważań wynika, że dokonując wykładni art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86, należy zapewnić równowagę pomiędzy zgodnym z prawem i właściwym celem w postaci ograniczenia wymuszonych małżeństw a prawem par, które zawarły związek małżeński w niewymuszony sposób, do wykonywania prawa do łączenia rodzin wynikającego bezpośrednio z prawa do poszanowania ich życia rodzinnego usankcjonowanego w art. 8 EKPC [20] i art. 7 karty [21].

44. Ponadto z orzecznictwa wspomnianego powyżej w pkt 24 i 25 wynika, po pierwsze, że w systemie wprowadzonym dyrektywą 2003/86 zezwolenie na łączenie rodzin stanowi ogólną zasadę i że w związku z tym warunki, jakie państwa członkowskie mogą ustalić odnośnie do wykonywania prawa zmierzającego do tego łączenia, muszą być przedmiotem ścisłej wykładni, a po drugie, że ta sama dyrektywa musi być interpretowana w nawiązaniu do jej zasadniczego celu, którym jest ułatwianie, a nie utrudnianie łączenia rodzin, w sposób zapewniający jej skuteczność.

45. W świetle tych rozważań uważam, że wykładnia art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86, która nakłada obowiązek ukończenia 21 roku życia w celu złożenia wniosku o połączenie rodziny, jest mniej zgodna z celami założonymi w dyrektywie niż wykładnia tego samego przepisu, która przeciwnie, zezwala na złożenie wniosku przed osiągnięciem tej granicy i uzyskanie pozwolenia na pobyt w przypadku, w którym taka granica została osiągnięta w momencie wydania decyzji administracyjnej w sprawie wniosku o połączenie rodzin.

19 — Niektórzy przedstawiciele europejskiego społeczeństwa cywilnego, którzy uczestniczyli w konsultacji publicznej na temat prawa do łączenia rodzin podjętej przez Komisję i wspomnianej w przypisie 5 powyżej podkreślali bowiem brak danych dotyczących skuteczności wprowadzenia minimalnego wieku niezbędnego do połączenia rodziny w związku z unikaniem wymuszonych małżeństw, podając stanowczo w wątpliwość skuteczność tego środka.

20 — Trybunał uznał konieczność wzięcia pod uwagę prawa do poszanowania życia rodzinnego, o którym mowa w art. 8 EKPC w odniesieniu do prawdziwych małżeństw w wyroku Akrich, C-109/01, EU:C:2003:491, pkt 58.

21 — Znaczący w tym zakresie jest wyrok Supreme Court of the United Kingdom z dnia 12 października 2011 r. w sprawie Quila [2001] UKSC 45, w którym sąd ten uznał za niezgodny z prawem środek, który przewidywał podwyższenie w Zjednoczonym Królestwie granicy wieku z 18 do 21 lat w celu realizacji prawa do łączenia rodzin jako środek zmierzający do uniknięcia wymuszonych małżeństw, uznając taki środek za nieproporcjonalną ingerencję w prawo do poszanowania życia rodzinnego przewidziane w art. 8 EKPC. Supreme Court zasadniczo uznał, że cel uniknięcia wymuszonych małżeństw jest zgodny z prawem, lecz że środek ten nie jest proporcjonalny z powodu braku wystarczających dowodów co do jego skuteczności i ze względu na oczywisty fakt, że środek ten miał wpływ na wykonywanie prawa do łączenia par, których małżeństwo nie jest wymuszone.

46. W istocie ta druga wykładnia, zapewniając skuteczność przepisu zmierzającego do uniknięcia wymuszonych małżeństw, sprzyja łączeniu rodzin, unikając przy tym formalistycznej interpretacji przepisu, która utrudniałaby realizację tego celu.

47. Z tego punktu widzenia wydaje mi się, że należy odeprzeć argumenty podniesione przez rządy austriacki i grecki dotyczące odpowiednio zasady równego traktowania i zasady pewności prawa. W istocie fakt umożliwienia osiągnięcia granicy wieku, także po złożeniu wniosku, nie może być moim zdaniem łączony z jakąkolwiek dyskryminacją i nie wywołuje żadnej niepewności co do prawa. W tym celu należy przypomnieć, że w każdym przypadku w myśl art. 5 ust. 4 dyrektywy 2003/86 właściwe władze są zobowiązane wydawać decyzje w sprawie wniosku o połączenie rodziny „w możliwie najkrótszym terminie, a w żadnym przypadku nie później niż w ciągu dziewięciu miesięcy od dnia, w którym wniosek został złożony". Wyznaczenie tej granicy czasowej na rozpatrzenie wniosku usuwa w związku z tym wszelką niepewność co do prawa.

48. Wreszcie należy także zauważyć, że art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 ustanawia wyraźnie inny cel, dla realizacji którego stworzono państwom członkowskim możliwość ustalenia granicy wieku niezbędnej do wykonywania prawa do łączenia rodzin, to znaczy cel zapewnienia lepszej integracji. Zauważam tutaj jednak, że ani sąd odsyłający, ani zainteresowani, którzy złożyli uwagi przed Trybunałem, nie zajęli stanowiska w tej kwestii. Być może wynika to z faktu, że w ramach cytowanego przepisu cel ten jest postrzegany jako drugorzędny w odniesieniu do celu uniknięcia wymuszonych małżeństw.

49. Niezależnie od powyższego jestem zdania, że zamiar, który stoi u podstaw tego rodzaju celu, wydaje się polegać na tym, by integracja w społeczeństwie państwa członkowskiego, które przyjmuje małżonka członka rodziny rozdzielonej, była ułatwiona, jeżeli małżonek ma pewien większy stopień dojrzałości wynikający z faktu, że osiągnął określony wiek. Nie wnikając w istotę tego możliwego ratio legis przepisu, uważam w każdym razie, że nie wpłynie to w żaden sposób na wniosek, w myśl którego wykładnia art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86, zgodnie z którą granica wieku może zostać osiągnięta w momencie, w którym połączenie rodziny ma miejsce, a nie w chwili złożenia wniosku, jest bardziej zgodna z osiągnięciem ogólnych celów dyrektywy.

50. W tym względzie zauważam jeszcze, że po pierwsze, przedłużona separacja członków rodziny może wywołać w rzeczywistości negatywne skutki w zakresie integracji, gdyż separacja ta wpływa na rozluźnienie więzi rodzinnych. Po drugie, w każdym przypadku ocena dotycząca zdolności integracji małżonka z członkiem rodziny rozdzielonej z uwagi na wiek nie może być prowadzona w oderwaniu od indywidualnej analizy każdego przypadku, jak stanowi art. 17 dyrektywy w świetle orzecznictwa wspomnianego w pkt 26 powyżej.

c) Wykładnia systemowa

51. Analizę art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86, jaka wynika z wykładni literalnej i teleologicznej przedstawionej w poprzednich punktach, potwierdza moim zdaniem wykładnia systemowa tego przepisu.

52. W istocie należy przede wszystkim zauważyć, że z analizy ogółu cytowanej dyrektywy wynika, iż w sytuacji gdy prawodawca unijny chciał odnieść się do chwili złożenia wniosku, wskazywał na to w sposób wyraźny.

53. Pierwszy przykład w tym względzie stanowi ust. 6 tego samego art. 4 dyrektywy 2003/86, to znaczy ustęp następujący po tym, który zawiera przepis będący przedmiotem wykładni w niniejszej sprawie. Przepis ten między innymi przyznaje państwom członkowskim uprawnienie w zakresie ustalenia granicy wieku – prawdą jest, że maksymalnego, a nie minimalnego – dotyczącego korzystania z prawa do łączenia rodzin. We wspomnianym ustępie prawodawca unijny wymaga, by w określonych

okolicznościach „państwa członkowskie mog[ły] żądać, aby *wnioski* dotyczące łączenia rodzin nieletnich dzieci *były przedkładane przed* ukończeniem 15 roku życia” [22].

54. W związku z tym nie można nie zauważyć, że w tym ustępie, odmiennie od tego, co stanowi wcześniejszy ustęp będący przedmiotem wykładni w niniejszej sprawie, prawodawca unijny wyraźnie wspomniał, że przewidziany w nim wiek musi zostać osiągnięty przed złożeniem wniosku o połączenie rodziny.

55. Podobnie w art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/86, który stanowi, że państwa członkowskie mogą żądać od zainteresowanej osoby spełnienia szeregu warunków dotyczących członka rodziny rozdzielonej, prawodawca nawiązuje w sposób wyraźny do „[chwili] złożenia wniosku o połączenie rodziny”.

56. Z powyższych rozważań wynika, że jeżeli prawodawca unijny chciałby dać do zrozumienia, że granica wieku przewidziana w ust. 5 art. 4 dyrektywy 2003/86 musi zostać osiągnięta w chwili złożenia wniosku, to zostałoby to szczegółowo wskazane w samym przepisie. Brak takiej regulacji daje pierwszeństwo wykładni, zgodnie z którą moment uzyskania wspomnianej granicy wieku nie zbiega się z chwilą złożenia wniosku, lecz z chwilą, w której połączenie rodziny może zostać zrealizowane, to znaczy z momentem uwzględnienia wniosku.

57. Zarówno rząd austriacki, jak i rząd grecki podtrzymują, że osiągnięcie granicy wieku przewidzianej w art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 stanowi formalną przesłankę złożenia wniosku o połączenie rodziny. Rząd grecki w szczególności podtrzymuje, że moment, w którym granica wieku musi zostać osiągnięta, wynika z przepisu art. 5 ust. 2 dyrektywy 2003/86, stanowiącego, że wniosek o połączenie rodziny musi zawierać dokumenty poświadczające więzi rodzinne i spełniać warunki przewidziane między innymi w art. 4 tej samej dyrektywy. Zdaniem rządu greckiego z brzmienia tego przepisu wynika, że wśród dokumentów składanych przez wnioskodawcę organowi administracyjnemu muszą znajdować się dowody potwierdzające osiągnięcie granicy wieku przewidzianej w art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86.

58. W tym względzie zauważam jednak, że z żadnego przepisu dyrektywy 2003/86 nie wynika, że osiągnięcie granicy wieku przewidzianej w art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 stanowi formalną przesłankę złożenia wniosku. W szczególności nie dostrzegam, jak można wywieść takie wnioski z treści art. 5 ust. 2 dyrektywy 2003/86, zgodnie z którym należy złożyć wniosek wraz z dowodem zachowania warunków, o których mowa w art. 4. W istocie przepis ten, analizowany łącznie z art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86, może – a moim zdaniem musi – być interpretowany w ten sposób, że wniosek musi zawierać dowód osiągnięcia granicy wieku z chwilą, w której nastąpi połączenie.

59. Rząd austriacki utrzymuje natomiast jeszcze, że w zakresie, w jakim art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 nie określa wyraźnie momentu, w którym granica wieku musi zostać osiągnięta, pozostawia on państwom członkowskim margines uznania, który – zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej – umożliwia im określenie jej w sposób, jaki uznają za stosowny.

60. W tym względzie zauważam, po pierwsze, że z dokonanych w poprzednich pkt 33 i 36 rozważań wynika, że w rzeczywistości treść cytowanego przepisu wskazuje, iż chwilą, w której należy osiągnąć minimalny wiek, musi być moment, w którym może nastąpić połączenie, co wyklucza, by tym momentem była chwila złożenia wniosku.

61. Po drugie, dopuszczając nawet, że omawiany przepis pozostawia państwom członkowskim margines uznania w zakresie ustalenia momentu istotnego dla osiągnięcia granicy wieku, z orzecznictwa cytowanego w pkt 25 powyżej wynika, że tam, gdzie dyrektywa 2003/86 przyznaje państwom członkowskim margines uznania, margines ten nie może być wykorzystywany w sposób, który narusza cel dyrektywy polegający na ułatwianiu łączenia rodzin.

22 — Podkreślenie moje.

62. Tymczasem, moim zdaniem, przepis umożliwiający wydanie decyzji o odrzuceniu wniosku o połączenie rodziny z powodu nieosiągnięcia wieku niezbędnego do wykonywania prawa do łączenia rodzin w chwili złożenia wniosku, podczas gdy w momencie wydawania tej decyzji wymagana granica wieku została osiągnięta, nie tylko nie sprzyja łączeniu rodzin, lecz je utrudnia, i to niezależnie od podkreślonej przez rząd austriacki okoliczności, w myśl której małżonkom przysługuje prawo ponownego złożenia wniosku o połączenie rodziny.

d) Wnioski

63. Z wykładni literalnej, teleologicznej i systemowej art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 wynika, że momentem, w odniesieniu do którego państwa członkowskie mogą nałożyć na członka rodziny rozdzielonej i jego małżonka obowiązek osiągnięcia pewnej granicy wieku, wynoszącej maksymalnie 21 lat, w celu wykonania prawa do łączenia rodzin, jest chwila, w której to połączenie może mieć miejsce. Moment ten nie może zatem zbiegać się z chwilą, w której zostaje złożony właściwemu organowi administracyjnemu wniosek o połączenie rodziny. Wynika z tego, że uregulowanie krajowe będące przedmiotem postępowania głównego, które uzależnia uwzględnienie wniosku o połączenie rodziny od konieczności osiągnięcia wspomnianej granicy wieku z chwilą złożenia wniosku i które umożliwia w związku z tym właściwym władzom odrzucenie takiego wniosku, gdy w momencie jego złożenia ta granica nie została osiągnięta, nawet jeżeli została ona osiągnięta w momencie wydania decyzji odmownej, jest niezgodne z tym przepisem.

2) W przedmiocie podniesionego przed Trybunałem pytania dotyczącego badania ważności art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86

64. W swoich uwagach M. Noorzia zwróciła się do Trybunału z wnioskiem o zbadanie ważności art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86. Utrzymuje ona, że przesłanka osiągnięcia minimalnej granicy wieku wynoszącej 21 lat w celu wykonania prawa do łączenia rodzin – niezależnie od okoliczności, czy musi ona zostać spełniona w dniu złożenia wniosku, czy w chwili wydania zezwolenia na połączenie – nie prowadzi do unikania wymuszonych małżeństw.

65. W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału jedynie sąd odsyłający jest właściwy do określenia przedmiotu pytań, które zamierza przedstawić Trybunałowi. W istocie wyłącznie do sądu krajowego, przed którym sprawa zawisła i na którym spoczywa odpowiedzialność za wydane w następstwie tego orzeczenie, należy ocena, w świetle okoliczności konkretnej sprawy, zarówno konieczności wydania orzeczenia w trybie prejudycjalnym w celu umożliwienia mu wydania orzeczenia, jak również znaczenia pytań, które przedkłada on Trybunałowi [23].

66. Tymczasem w swym wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający zmierza wyłącznie do uzyskania wykładni art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86. Sąd ten nie wyraża wątpliwości co do ważności tego przepisu ani nie wskazuje, że takie pytanie zostało podniesione w postępowaniu głównym.

23 — Zobacz wyrok *Brünsteiner* i Autohaus Hilgert, C-376/05 i C-377/05, EU:C:2006:753, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo.

67. Dlatego, ponieważ art. 267 TFUE nie ustanawia środka zaskarżenia dostępnego dla stron sporu zawisłego przed sądem krajowym, Trybunał nie jest zobowiązany do dokonywania oceny ważności prawa Unii jedynie z tego powodu, że kwestia ta została podniesiona przed Trybunałem przed jedną ze stron w przedstawionych przez nią uwagach pisemnych[24]. W związku z tym, niezależnie od rozważań zawartych w pkt 41 powyżej uważam, że nie jest konieczne, by Trybunał badał kwestię ważności przepisu art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 podniesioną przez M. Noorzię.

V – **Wnioski**

68. Z powyższych względów proponuję zatem, aby Trybunał udzielił następującej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne przedłożone przez Verwaltungsgerichtshof:

Artykuł 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 w sprawie prawa do łączenia rodzin sprzeciwia się uregulowaniom stanowiącym, że minimalna granica wieku, jakiej zgodnie z tym przepisem państwa członkowskie mogą wymagać od członka rodziny rozdzielonej i jego małżonka przed umożliwieniem połączenia, musi być koniecznie osiągnięta przez każdego z nich w chwili złożenia wniosku o połączenie rodziny, aby wniosek taki mógł zostać uwzględniony.

24 — Zobacz wyrok *Brünsteiner* i Autohaus Hilgert, *EU:C:2006:753, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo. Zobacz podobnie wyroki: Melki i Abdeli, C-188/10 i C-189/10 EU:C:2010:363, pkt 63. Szczegółowo w odniesieniu do roli stron w postępowaniu w trybie prejudycjalnym zob. pkt 80 opinii rzecznik generalnej V. Trstenjak w sprawie VB Pénzügyi* Lízing, *C-137/08*, EU:C:2010:401.